

Skötselplan för Årby naturreservat, Eskilstuna kommun

1 BESKRIVNINGSDDEL	3
1.1 SYFTE MED NATURRESERVATET	3
1.2 ADMINISTRATIVA DATA	4
1.3 NATURGEOGRAFISKA FÖRHÅLLANDEN	4
1.4 HISTORISK OCH NUVARANDE MARK- OCH VATTENANVÄNDNING	5
1.5 OMRÅDETS BEVARANDEVÄRDEN.....	6
1.5.1 Kulturhistoriska värden.....	6
1.5.2 Biologiska värden.....	7
1.5.3 Värden för friluftsliv och undervisning	8
2 PLANDEL	9
2.1 BARRSKOG	10
2.1.1 Beskrivning.....	10
2.1.2 Bevarandemål.....	10
2.1.3 Skötselåtgärder.....	10
2.2 LÖVBLANDAD BARRSKOG.....	11
2.2.1 Beskrivning.....	11
2.2.2 Bevarandemål.....	11
2.2.3 Skötselåtgärder.....	11
2.3 ÅDELLÖVSKOG	11
2.3.1 Beskrivning.....	11
2.3.2 Bevarandemål.....	11
2.3.3 Skötselåtgärder.....	11
2.4 LÖVSKOG	12
2.4.1 Beskrivning.....	12
2.4.2 Bevarandemål.....	12
2.4.3 Skötselåtgärder.....	12
2.5 TRÄDKLÄDD BETESMARK	12
2.5.1 Beskrivning.....	12
2.5.2 Bevarandemål.....	13
2.5.3 Skötselåtgärder.....	13
2.6 ÖPPEN BETESMARK.....	13
2.6.1 Beskrivning.....	13
2.6.2 Bevarandemål.....	13
2.6.3 Skötselåtgärder.....	14
2.7 ÅKERMARK	14
2.7.1 Beskrivning.....	14
2.7.2 Bevarandemål.....	14
2.7.3 Skötselåtgärder.....	14
2.8 ÅKERHOLMAR	14
2.8.1 Beskrivning.....	14
2.8.2 Bevarandemål.....	15
2.8.3 Skötselåtgärder.....	15
2.9 DAMM/VÅTMARK	15
2.9.1 Beskrivning.....	15
2.9.2 Bevarandemål.....	15

2.9.3 Skötselåtgärder.....	15
2.10 BEBYGGELSELÄMNING	16
2.10.1 Beskrivning.....	16
2.10.2 Bevarandemål.....	16
2.10.3 Skötselåtgärder.....	16
2.11 ÖVRIG MARK	16
2.11.1 Beskrivning.....	16
2.11.2 Bevarandemål (6,5 hektar).....	16
2.11.3 Skötselåtgärder.....	17
2.12 FRILUFTSLIV	17
2.12.1 Beskrivning.....	17
2.12.2 Bevarandemål.....	17
2.12.3 Åtgärder	18
3 UPPFÖLJNING	19
3.1 UPPFÖLJNING AV BEVARANDEMÅL	19
3.2 UPPFÖLJNING AV SKÖTSELÅTGÄRDER	19
4 SAMMANFATTNING OCH PRIORITERING AV SKÖTSELÅTGÄRDER.....	20
4.1 FRILUFTSLIV	20
5 KÄLLHÄNVISNING	21
5.1 KARTMATERIAL.....	21
6 KARTBILAGOR	22
6.1 BILAGA 2.1 SKÖTSELPLANEKARTA – SKÖTSELOMRÅDE	22
6.2 BILAGA 2.2 SKÖTSELPLANEKARTA – FRILUFTSLIV	22
6.3 BILAGA 2.3 SKÖTSELPLANEKARTA – SKÖTSELMETOD	22

1 Beskrivningsdel

Skötselplanens syfte är att utgöra ett program för förvaltning, planering, upphandling, genomförande av skötselåtgärder samt för dokumentation och uppföljning av mål i området. Vidare är det, förutom syftet och föreskrifterna, skötselplanen som styr förvaltarens skötselåtgärder inom naturreservatet. Planens mål är långsiktiga men skötselåtgärdena avser en kortare period, cirka 10 år. Skötselplanen ska med andra ord kunna revideras vid behov, dock med bevarat syfte. Förslag till ändring av planen ska underställas Länsstyrelsen för godkännande och fastställande.

Skötselplanen är övergripande indelad i två delar, en beskrivnings- och en plandel. Skötselplanen inleds med en beskrivning av områdets bevarandevärden, historisk markanvändning, samt beskrivning av skötselområden. Plandelen redovisar de olika skötselområdena, deras avgränsning, bevarandemål samt vilka skötselåtgärder som ska vidtas.

1.1 Syfte med naturreservatet

Syftet med Årby naturreservat är att:

- bevara och utveckla ett odlingslandskap som präglas av friluftsliv,
- bevara och utveckla det rörliga friluftslivet och vara en resurs för kommunens folkhälsoarbete,
- bevara och utveckla områdets skogar och betesmarker så att den biologiska mångfalden ökar,
- strukturer som död ved, skyddsvärda träd och välhävdade gräsmarker ska förekomma, samt
- bevara och tydliggöra områdets fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar som exempelvis gravar, runsten, husgrunder och äldre åkermark.

1.2 Administrativa data

<i>Objektnamn</i>	Årby
<i>Objektnummer</i>	0402036
<i>Län</i>	Södermanland
<i>Kommun</i>	Eskilstuna
<i>Socken</i>	Kloster
<i>ID-punkt</i>	??
<i>Areal</i>	110,4 hektar
<i>Produktiv skogsmark*</i>	Ca 41,3 hektar
<i>Åkermark</i>	Ca 21,8 ha
<i>Övrig öppen mark</i>	Ca 45,2 ha
<i>Skogsmark *</i>	
<i>Barrblandskog</i>	Ca 20,4 ha
<i>Lövblandad barrskog</i>	Ca 7,7 ha
<i>Ädellövskog</i>	Ca 5,7 ha
<i>Triviallövskog</i>	Ca 3,4 ha
<i>Tallskog</i>	Ca 3,4 ha
<i>Triviallövskog med</i>	
<i>ädellövinslag</i>	Ca 0,6 ha
<i>Ungskog inkl. hyggen</i>	Ca 0,1 ha
<i>Impediment</i>	Ca 0,1 ha
<i>Exploaterad mark*</i>	Ca 1,9 ha
<i>Naturgeografisk region</i>	Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken
<i>Kulturgeografisk region</i>	Mälarbygd
<i>Prioriterade bevarandevärden:</i>	
<i>Marks lag</i>	Åkermark, skogsmark, betesmark
<i>Strukturer (landskapselement)</i>	Skyddsvärda träd, lövträd, öppna diken, röjningsrösen
<i>Friluftsliv</i>	Motionsslingor, vandringsleder

* Datauppgifter från KNAS (Kontinuerlig naturtypskartering av skyddade områden) i Vic-Natur, december 2010.

1.3 Naturgeografiska förhållanden

När senaste inlandsisen drog sig tillbaka för cirka 10 000 år sedan skapades de jordarter som idag täcker berggrunden i Årby naturreservat. Den osorterade jorden, moränen, syns som trädklädda höjder i området. På några ställen går berget i dagen. I de uppodlade sänkorna finns finsediment som exempelvis lera. Terrängen i Årby är måttligt kuperat och högsta punkten ligger på strax över 25 meter över havet.

I anslutning till Årby naturreservat ligger bostadsområden som Skiftinge, Årby, Måsta och Helgestahill med totalt cirka 7 000-8 000 invånare.

1.4 Historisk och nuvarande mark- och vattenanvändning

Årby naturreservat ligger på mellan fem (5) till cirka 25 meter över havet. Vid mitten av bronsåldern, cirka 1000 f kr, låg strandnivån cirka 15 meter över havet. Reservatet utgjordes då av en skärgård. Under järnåldern började området att befolkas, vilket bland annat gravar vittnar om. Även ortnamnen anses hänga samman med bebyggelseutvecklingen under yngre järnåldern.

De första kartor som kan studeras för området är från 1640-talet. Kartorna berättar bland annat att det bedrevs tvåsädesbruk, vilket innebar att åkern delades i två delar som kunde ge ungefär lika stor skörd av säd. Vart annat år såddes ena delen av åkerarealen, medan den andra fick ligga i träda. På trädan betade boskapen och jorden gödslades till nästa års sådd.

Reservatet omfattar större och mindre delar av flera gårdar som låg som kronohemman, det vill säga hemman som ägdes av kronan. Här ingick delar av Gårdskäl, Sal, Ärnsta, Måsta, Vallby, Helgesta, Esta och Årby. Marken nyttjades bland annat för bete, slätter och odling. Gårdarnas brukande av landskapet har gett det dess småskaliga karaktär. Det som idag ligger som åkermark i norra delen av reservatet låg enligt 1600- och 1700-tals kartor som ängsmark (starrvall, det vill säga lågt liggande och fuktig). Ängsmarken i norr kom sedan att plöjas upp. Det var under det sena 1800- och tidiga 1900-talet som de gamla fuktiga ängsmarkerna plöjdes upp. Åkermarken ökade alltså på ängsmarkens bekostnad. Häradskartan, från förra sekelskiftet, visar hur åkermarken ökade (figur 1).

Figur 1.
Häradskartan
med Årby
naturreservat.

På ekonomiska kartan från 1950-talet har en del av åkermarken sydväst om Esta övergått till att läggas för fäot (betas). I övrigt syns att brynen har en mer flikig karaktär än vad de har på flygbilder från 2004 samt att skogen (speciellt vid gravfältet norr om Årby) har en mer luckig karaktär.

En karta över skogen upprättades år 1986 av Skogsstyrelsen. Där framgår att till största delen utgjordes skogen av gallringsskog, men med inslag av slutavverkningsskog. Visst inslag av skogsbruk har skett bland annat i norr där en gallring skett.

Idag förekommer ett frekvent rekreations- och friluftsliv i området. I norr bedrivs åkerbruk och en del av de äldre åkermarkerna i reservatet betas av får.

1.5 Områdets bevarandevärden

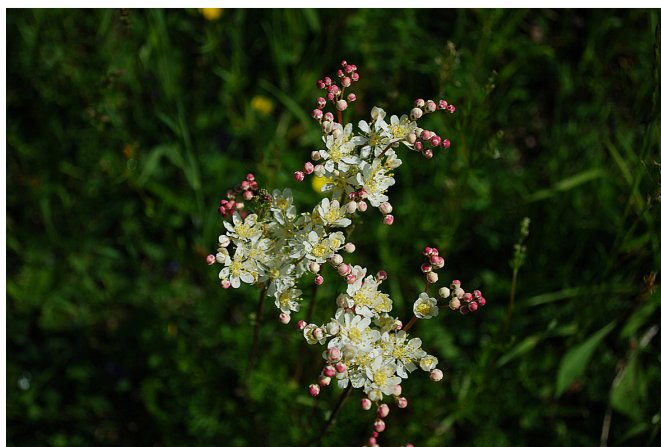
Nedan kommer Årby naturreservats biologiska och kulturhistoriska värden att beskrivas. De är uppdelade i underrubrikerna kulturhistoriska och biologiska värden. Då Årby är av stort intresse för friluftslivet så beskrivs intressen för friluftslivet under egen rubrik.

1.5.1 Kulturhistoriska värden

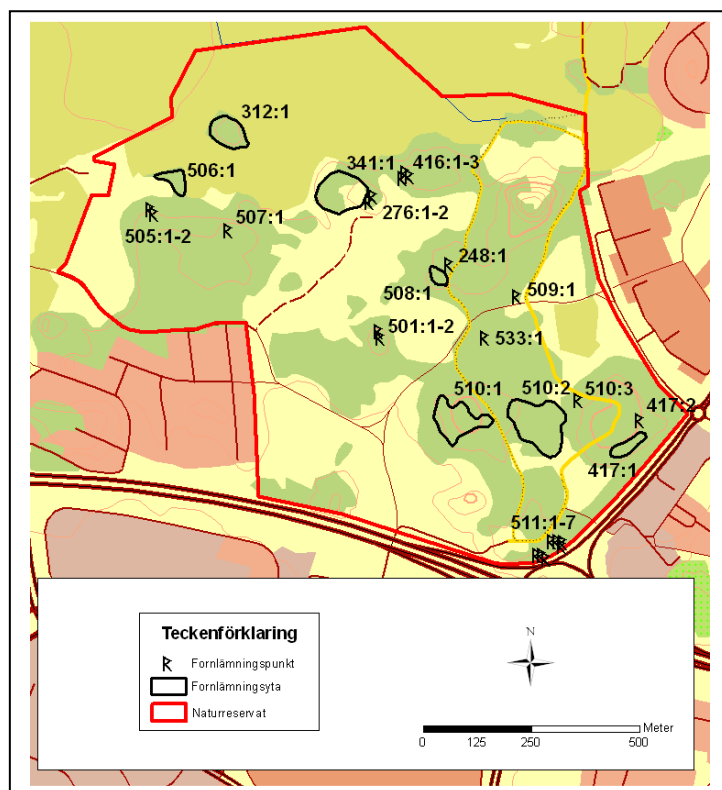
Årby naturreservat ligger i vad som brukar benämnas som Mälarbygd. Bygden karaktäriseras av en växling mellan oregelbundna moränöar och lågt liggande lerslätter. Den är rik på fornlämningar och i reservatet består de bland annat av gravfält med högar och stensättningar, en gårdstomt samt en runsten. Se även karta, figur 2, över fornlämningarna. Bebyggelsenamnen är stereotypa med ändelser på -sta(d), -by eller -tuna och härrör från järnålderns bebyggelseexpansion.

Övriga kulturhistoriska lämningar som finns noterat i området är exempelvis sentida bebyggelselämningar (Esta), äldre åkermark med diken, röjningsrösen, en brukningsväg samt Årbystugan, boningshuset som uppfördes år 1761. Årbystugan fungerade från år 1967 och in på 2000-talet som raststuga för Friluftsfrämjandet och har bland annat nyttjats för servering och kanslilokaler. Under några år användes stugan för dagverksamhet av kommunen.

Vidare finns i form av biologiskt kulturarv arter som indikerar tidigare hävd, exempelvis jungfrulin, backnejlika, brudbröd och ängsvädd.

Brudbröd

*Figur 2. Registrerade
fornlämningar i Årby (FMIS).
Raä 312:1 – gravfält bestående
av cirka 20 lämningar.
Raä 506:1 – gravfält bestående
av cirka 20 lämningar.
Raä 505:1-2 – stensättningar.
Raä 507:1 – stensättning.
Raä 341:1 – bytomt.
Raä 416:1-3 – stensättningar.
Raä 276:1-2 – högar.
Raä 248:1 – stensättning.
Raä 508:1 – gravfält bestående
av cirka 13 lämningar.
Raä 501:1-2 – stensättningar.
Raä 533:1 – stensättning (?).
Raä 509:1 – hög.
Raä 510:1 – gravfält bestående
av cirka 70 lämningar.
Raä 510:2 – gravfält bestående
av cirka 30 lämningar.
Raä 510:3 – hög.
Raä 417:1-2 – gravfält med cirka 17
lämningar och en hög.
Raä 511:1-7 – runsten,
stensättningar och hög.*

1.5.2 Biologiska värden

Årby naturreservat är av regionalt intresse för naturvården (Naturvårdsprogrammet, nr 84-15). Främsta motivering är områdets betydelse för friluftslivet men även dess skogsbackar och betesmarker nämns. Ur ett lokalt perspektiv utgör Årby ett av de viktigaste strövområdena i Eskilstuna. Besökare i naturreservatet kan bland annat få se fasan (*Phasianus colchicus*), fälthare (*Lepus europeus*) och rådjur (*Capreolus capreolus*).

Skogsbackarna är av varierad ålder där inslag finns av träd över 100 år. Vissa delar av skogen har en luckig karaktär där bland annat ängsvädd (*Succisa pratensis*) kan ses. I huvudsak är skogsbackarna barrträdsdominerade, dock finns den så kallade ”friluftsparken”, strax öster om Helgestahill, där ädellövträd dominerar. Mellan skogsbackarna finns åker- och betesmarker. Naturreservatet hyser även värdefulla brynzoner mellan skogsbackarna och den öppna marken. I betesmarker, på åkerholmar och i de värdefulla brynzoner finns exempelvis brudbröd (*Filipendula vulgaris*), jungfrulin (*Polygalaceae vulgaris*), bockrot (*Pimpinella saxifraga*), flentimotej (*Phleum phleoides*) och ärenpris (*Veronica officinalis*). Pärlgräsfjärilen (*Coenonympha arcania*) kan ses på de öppna marker nära lövskogskanter och i buskmarker. Larven lever på gräsarter, möjligen främst bergslok. En annan fjäril som trivs i reservatets öppna marker och skogsbryn är luktgräsfjärilen (*Aphantopus hyperantus*). Även ängssmygare (*Ochlodes sylvanus*) har upptäckts i reservatet. Ängssmygarens larver lever på allehanda gräs som hundäxing, blåtåtel, bergrör, grenrör och timotej. Nämnda fjärilar upptäcktes i reservatet år 2006.

På torr till frisk mark dominerar tall och här kan bland annat blomkålssvamp (*Sparassis crispa*) ses. Blomkålssvampen växer främst vid basis på gamla tallar. Träden är ofta äldre, gärna 150 till 200 år. När den påträffas signalerar den vanligtvis skyddsvärda tallbestånd med höga naturvärden. Fältskiktet domineras av väggmossa (*Pleuróizium schréberi*) och husmossa (*Hylocómium spléndens*) samt blåbärsris (*Vaccinium myrtillis*). I de lägre liggande delarna ökar inslaget av gran liksom markfuktigheten. Här ses även arter som exempelvis harsyra (*Oxalis acetosella*) och kammossa (*Ptilium crista-castrénsis*) i fältskiktet. En del stående döda träd och lågor förekommer, dock i sparsam utsträckning.

1.5.3 Värden för friluftsliv och undervisning

Årby naturreservat ligger norr om E20, vid Årbyrondellen, cirka två (2) kilometer norr om Eskilstuna centrum och utgör närrekreationsområde för intilliggande bostadsområden som Skiftinge och Årby. Det är ett väl frekventerat område med möjligheter till friluftsaktiviteter som bland annat promenader och löpning samt natur- och kulturmiljöstudier. Här finns motionsspår:

- Blått spår 1,25 km
- Rött spår 2,5 km (slinga om 2,5 km är elbelyst)
- Gult spår 5 km
- Grönt spår 10 km (till vissa delar inom reservatet)

Vandringslederna Gyllenhjemska leden samt Djursta slingan går genom området. Det finns även bollplan och pulkabackar i området. Vid Årbystugan finns en lekplats samt en grillplats som kan användas av besökare.

Närliggande skolor och förskolor använder Årby naturreservat i undervisningen. Det är särskilt området kring Årbystugan som används.

2 Plandel

Årby naturreservat bildades år 1974 och 1975 upprättades den första skötselplanen, vilken antogs i sin slutliga version år 1980. Syftet med avsättningen var *att bevara och vårda ett område av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv*. Under 1980- och 1990-talen var Friluftsfrämjandet mycket aktivt i naturreservatet med bland annat plantering av granar utmed motionsspår, skapande av skid- och pulkabackar samt verksamhet i Årbystugan.

Naturreservatet Årby är indelat i 11 skötselområden samt friluftsliv. Underlagsmaterial för att dela in områdena har varit flygbildstolkning samt fältinventeringar. Indelningen har skett med hänseende till vilket mål som finns med respektive område, således kan ett område som nu är lövblandad barrskog gå under rubriken "Barrskog" om målet är att det i framtiden ska övergå till barrskog. Skötselområdena är:

1. Barrskog
2. Lövblandad barrskog
3. Ädellövsog
4. Lövsog
5. Trädklädd betesmark
6. Öppen betesmark
7. Åkermark
8. Åkerholmar
9. Damm/våtmark
10. Bebyggelselämning
11. Övrig mark

- Friluftsliv

Skogsskötseln var i den tidigare skötselplanen inriktad på att genom trädvård bibehålla en artvariation med tall, gran, ek och asp. Överåriga bestånd skulle gallras försiktigt och sedan kompletteras. Buskskiktet skulle röjas försiktigt. I denna skötselplan är inriktningen att skogarna, främst genom naturliga processer, på längre sikt ska utveckla höga naturvärden. För att påskynda processerna något kommer åtgärder göras som att skapa luckor i barrskogen för att gynna lövföryngring samt att hålla efter granen och främmande barrträdsdrag i ädellövsog. Skyddsvärda träd som vidkroniga ekar och grova tallar ska frihuggas.

Generella riktlinjer

Vid skötselåtgärder ska forn- och kulturmiljölämningar särskilt beaktas. Rönning, gallring och avverkning kräver inte tillstånd enligt lagen om kulturminnen med mera (1988:950), under förutsättning att den sker på ett sådant sätt att lämningarna inte skadas eller förändras.

Följande ska beaktas:

- eventuell körning med maskin ska ske på tjälad mark eller under sådana väderförhållanden att markskador inte uppstår,
- enskilda lämningar får inte köras över, eller belamras med ris,
- träd ska fällas ut från lämningen för att undvika släpskador, samt
- forn- och övriga kulturmiljölämningar ska rensas på kvistar och annat skogsavfall.

Brynmiljöer återfinns i kanten mot naturreservatets öppna marker, och är värdefulla övergångszoner. Särskilt värdefulla är bryn som är flerskiktade, med stort inslag av äldre lövträd, samt bärande träd och buskar som exempelvis slånbär och nyponrosor. I brynen finns även på en del ställen rester av artrik flora kvar.

- Skogsbryn ska ha en böljande struktur som gör att brynen får många små ytor med olika grad av solexponering och som skapar vindskyddade och varma rum, vilket gynnar flora och fauna.
- Brynen ska ha ett lövinslag som överstiger 50 %. I gränsen mot de öppna markerna ska förekomst av taggiga buskar som slån och nypon gynnas.
- Igenväxningsträd ska röjas bort från välutvecklade och flerskiktade brynmiljöer.

2.1 Barrskog

2.1.1 Beskrivning

Barrskogar i Årby förekommer på mark som tidigare betats, vilket bland annat kan ses i dess ställvis luckiga karaktär. Barrskogarna utgörs exempelvis av barrblandskog av frisk typ, hållmarkstallskog och mer sumpiga partier. Det finns en hel del inslag av lövträd, främst triviallövträd (björk, asp och sälg), men även exempelvis ek. En del av skogen är över 100 år och det finns inslag av gamla grova träd, olikåldrigt trädskikt och luckighet. Det förekommer, dock i mycket begränsad omfattning, stående och liggande död ved i olika förmultningsstadier. Gravfält finns norr om Årbystugan.

2.1.2 Bevarandemål

- Arealen barrskog ska vara minst **29,5 hektar**.
- Skogen ska genom naturliga processer utvecklas mot att vara flerskiktad och det ska finnas död ved i olika grovlekar och nedbrytningsstadier. Skogen ska i stort utgöras av en luckig och huvudsakligen äldre skog med inslag av uppväxande skog.
- Fornlämningarna ska vara väl synliga och fria från vedartad vegetation som kan komma att skada dem.

2.1.3 Skötselåtgärder

- Stora och äldre lövträd ska frihuggas och tillåtas breda ut sig, detta gäller även spärrkroniga tallar.
- För att gynna utvecklingen av lövträd kan mindre luckor skapas för att släppa ned solljus. Främst gäller detta i likåldriga bestånd med gran.
- Träd och sly som växer direkt på gravhögar och stensättningar ska tas bort. På gravfältet ska sly och träd röjas bort så att enskilda lämningar blir synliga. Även sambandet mellan olika gravar ska tydliggöras. Gran ska alltid tas bort. Se även under **Generella riktlinjer**.

2.2 Lövblandad barrskog

2.2.1 Beskrivning

En lövblandad barrskog är en skog där andelen lövträd är minst 30 %. Det är ett tillfälligt stadium som utan störningar övergår till barrskog. I Årby har den en varierad blandning av löv- och barrträd. Lövträd består av såväl ädla lövträd som triviallövträd. Tall dominerar i stort av barrträden, det finns även inslag av bland annat asp, sälg, rönn, björk, och ek. Fältskiktet utgörs i stort av blåbärsris. Gravfält och enskilda gravar förekommer i de lövblandade barrskogarna.

2.2.2 Bevarandemål

- Lövblandad barrskog ska utgöra minst **4,2 hektar**.
- Skogen ska genom naturliga processer utvecklas mot att vara flerskiktad. Skyddsvärda ädellövträd och grova tallar ska vara friställda.
- Död ved i olika grovlekar och nedbrytningsstadier ska finnas.
- Fornlämningarna ska vara väl synliga och fria från vedartad vegetation som kan komma att skada dem.

2.2.3 Skötselåtgärder

- Lövträd ska gynnas så att blandskogens karaktär består genom att ta bort yngre gran i luckor så att solljus kommer ned till marken.
- Vidkroniga och grova tallar samt ekar friställs.
- Träd och sly som växer direkt på gravhögar och stensättningar ska tas bort. På gravfältet ska sly och träd röjas bort så att enskilda lämningar blir synliga. Även sambandet mellan olika gravar ska tydliggöras. Gran ska alltid tas bort. Se även under **Generella riktlinjer**.

2.3 Ädellövskog

2.3.1 Beskrivning

Ädellövskogen finns på mark som tidigare hävdats (slåtter/bete). Det finns exempelvis ek, rönn, lönn, ask och asp i ädellövskogen. Området ingår i det som har kallats för "friluftsparken" och här har det gjorts inplanteringar av olika trädslag senast för cirka 30-35 år sedan. Inslag av främmande barrträdsarter som Weymouthtall och tysk gran förekommer.

2.3.2 Bevarandemål

- Arealen ädellövskog ska vara minst **1,6 hektar**.
- Ädellövskogen ska genom naturliga processer utvecklas till en olikåldrig ädellövskog med tillgång på död ved i olika grovlekar och nedbrytningsstadier.
- Särskilt skyddsvärda träd ska vara friställda så att de inte skadas av inväxande träd.
- Främmande barrträdsdrag (till exempel weymouthtall och tysk gran) föryngrar sig inte i området och utgår på sikt.

2.3.3 Skötselåtgärder

- Grova vidkroniga träd ska frihuggas.

- Rökning av uppkommande sly ska göras.
- Gran som växer upp i området ska tas bort.

2.4 Lövskog

2.4.1 Beskrivning

Här definieras lövskogen som en skog där lövträden utgör mer än 50 % av skogen. Yngre triviallövskog växer huvudsakligen på igenväxande tidigare odlad eller hävdad mark, samt på föryngringsytor efter avverkning av barrskog. Område med triviallövskog ansluter till ädellövskogen, samt finns satt som mål i kanten mot Sundbyholmsvägen och Skiftinge. I kanterna finns företrädesvis asp och björk, men det förekommer även pil, sälg med mera.

Sydost om skidbacken i norr finns en lövträdsplantering mot Skiftinge. Mot Sundbyholmsvägen, vid fotbollsplanen, finns planterad tall. Målet är att tallen ska tas bort och ersättas av lövträd och buskar, som i stället får bilda skärm mot vägen.

2.4.2 Bevarandemål

- Arealen lövskog ska vara minst **6,1 hektar**.
- Lövskogen ska utgöras av en olikåldrig lövskog med tillgång på död ved. Död ved ska finnas i olika grovlekar och nedbrytningsstadier.
- Skogen ska vara luckig och ljus omväxlande med tätare partier.
- Fornlämningarna ska vara väl synliga och fria från vedartad vegetation som kan komma att skada dem.

2.4.3 Skötselåtgärder

- Barrträd ska tas bort om de utgör ett hot mot lövskogen. Äldre och grova överståndare av barrträd ska lämnas.
- Grova och gamla lövträd ska gynnas genom frihuggning.
- Unga, likåldriga och täta bestånd kan luckhuggas.
- För fornlämningar se ovan under **Generella riktlinjer**. Eventuell smuts på runstenen ska avlägsnas med mjuk borste. Ta bort sly som växer kring stenen, undvik röjsåg i stenens omedelbara närhet.

2.5 Trädklädd betesmark

2.5.1 Beskrivning

Med trädklädd betesmark avses här marker som hävdas idag eller har som mål att de ska hävdas. De trädklädda betesmarkerna har en krontäckning med träd och buskar om minst 25 %.

Trädklädd betesmark i naturreservatet består av den tidigare tomten vid Esta. Esta låg enligt karta från år 1646 och 1720 nordväst om de mer sentida bebyggelselämningarna. Esta gamla tomt är ett område om cirka 130*80 meter inom vilken inga säkra husgrunder kan skönjas. Området är igenväxt, med bland annat syrenbuskar och slån, vilket försvårar möjligheten att upptäcka eventuella lämningar. I sydvästra delen kan dock en kallmurad terrasskant efter en

trädgårdsanläggning urskiljas. Området är i övrigt ställvis omgrävt. I mellersta delen har odling bedrivits. Möjligen överlagrar bytomten för historisk bebyggelse på grund av närheten till gravarna (RAÄ 276).

Öster om Helgestahill finns den så kallade ”friluftsparken” där den norra delen har som mål att betas. I området finns bland annat några vidkroniga ekar. Men även inslag av främmande barrträdsarter som Weymouthtall och tysk gran förekommer.

2.5.2 Bevarandemål

- Reservatets trädklädda betesmarker ska vara minst **2,9 hektar**
- Betesmarkerna ska ha ett varierat träd- och buskskikt med stort inslag av blommande och bärande buskar och träd. Betesmarkerna ska betas varje år för att bevara och utveckla hävdgynnad flora och fauna.
- Betesmarkerna ska vara fria från igenväxningsvegetation.
- Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar ska vara väl synliga och fria från igenväxningsvegetation.

2.5.3 Skötselåtgärder

- De trädklädda betesmarkerna ska hävdas årligen genom bete.
- Rökning ska ske av träd- och buskskikt. Traditionella träd och buskar bidrar till att bevara estetiska värden i betesmarkerna, men ska hållas i glesa bestånd.
- Träd och sly som växer direkt på fornlämningarna ska tas bort. Sly och träd ska röjas bort så att enskilda lämningar blir synliga. Ytterligare skötselanvisningar finns under **Generella riktlinjer**.

2.6 Öppen betesmark

2.6.1 Beskrivning

Med öppen betesmark avses här mark där träd- och buskskiktets krontäckning understiger 25 %. Mot Olofslund, i västra delen av reservatet, finns en före detta ängsmark med ett gravfält om cirka 70*10-60 meter. I gravfältets kanter är odlingssten upplagt. Här växer bland annat rönn, ek och en. Bland kärlväxter finns exempelvis stor blålocka, bockrot, gulmåra, prästkrage och ärenpris.

Sydväst om Esta finns en betesmark, mellan åkermark och skog, som innehar små insprängda åkerlyckor samt husgrund. Kärlväxtfloran är relativt artfattig men blålocka, mandelblom, bockrot och svartkämpe kan exempelvis ses.

Norr om den så kallade ”friluftsparken” finns före detta åkermark där en damm har anlagts. Kring dammen växer en hel del salix. Marken är lämplig att sambeta med norra delen av ”friluftsparken”.

2.6.2 Bevarandemål

- Reservatets öppna betesmarker ska vara minst **4,3 hektar**.

- Betesmarkerna ska betas varje år för att bevara och utveckla hävdgynnad flora och fauna.
- Betesmarkerna ska ha inslag av träd och buskar men vara fria från igenväxningsvegetation.
- Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar ska vara väl synliga och fria från igenväxningsvegetation.

2.6.3 Skötselåtgärder

- De öppna och halvöppna gräsmarkerna ska hävdas årligen genom bete och/eller slåtter.
- Rökning ska ske av träd- och buskskikt. Traditionella träd och buskar bidrar till att bevara estetiska värden i betesmarkerna, men ska hållas i glesa bestånd.
- För fornlämningar se ovan under **Generella riktlinjer**.

2.7 Åkermark

2.7.1 Beskrivning

Ungefär halva naturreservatets areal är åkermark, eller före detta åkermark. Mark med lång kontinuitet som åker finns företrädesvis i anslutning till tidigare gårdar, exempelvis Esta, Årby och Helgesta. Under senare delen av 1800-talet utvidgades en hel del areal åkermark på tidigare ängsmarker, detta gäller främst åkermark i norra delen av reservatet. År 2008 betas åkermark av får kring Esta samt Olofslund. I norr odlas mark och resterande areal ligger i träda, mer eller mindre under igenväxning.

2.7.2 Bevarandemål

- Arealen åkermark ska vara cirka **50,9 hektar**.
- Ett mångformigt åkerbruk ska eftersträvas. Det ska karaktäriseras av naturvårdande åtgärder såsom fågelåkrar, kantzoner och trädor. Åkermarken inklusive flikar, gipar med mera ska vara öppna.
- Befintliga kulturspår som diken och röjningsrösen ska bevaras och tydliggöras.
- Brukningsfria kantzoner som är minst två meter breda ska finnas mot diken.

2.7.3 Skötselåtgärder

- Samtliga åkrar ska plöjas, putsas eller slås årligen. Cirka 5 hektar kan årligen ligga i träda. Minst 1 hektar kan verka som fågelåker.
- Rökning av vedartad igenväxningsvegetation ska ske. Enstaka träd kan lämnas, exempelvis sälg.
- Rök befintliga kulturspår som diken och röjningsrösen fria från igenväxningsvegetation. Längs diken kan brukningsfria kantzoner anläggas.

2.8 Åkerholmar

2.8.1 Beskrivning

Spritt i området, främst mot väster, finns ett tiotal åkerholmar. En åkerholme innehar en areal om högst 0,5 hektar och omges av åkermark eller kultiverad betesmark. Åkerholmarna har

höga naturvärden genom den variation de ger i åkerlandskapet. De utgör livsmiljöer och reträttplatser för flera av jordbrukslandskapets växt- och djurarter. Historiskt har de antingen ingått i tidigare ängsmarker eller legat som öar i åkermarken, de har då hävdats genom slåtter och/eller bete. På de åkrar som var besådda kunde inte betespåsläpp ske förrän efter skörden. När åkern låg i träda kunde djuren däremot beta från tidig säsong. När modernare växtföljder introducerades på 1800-talet fick åkerholmarna en annan hävdrytm.

Söder om Olofslund utgörs åkerholmarna av moränrygggar som sticker upp i åkermarken. På moränryggarna finns bland annat röjningsrösen, rönn, rosarter, alm, brudbröd, ängshavre, bockrot, jungfrulin, tjärblomster, gulmåra, flentimotej och femfingerört. Öster om Olofslund finns en åkerholme med järnåldersgravfält. I norra delen har en hel del asp kommit upp i övrigt utgörs trädskiktet exempelvis av några yngre ekar, tall och rönn. I buskskiktet finns bland annat nypon, en och slån. I norr börjar åkerholmen få en skuggig karaktär, i sydöstra kanten går dock ledningsgata vilket inneburit att delen röjts. På holmen finns dock fortfarande exempelvis ängshavre, gulmåra, fyrkantig johannesört, blodrot och ärenpris.

I övrigt finns röjningsrösen, tall, en, rosarter, asp, med mera på de resterande åkerholmarna.

2.8.2 Bevarandemål

- Det ska finnas minst 10 stycken åkerholmar vars form ska bevaras.
- Åkerholmarna ska vara öppna och solbelysta med endast enstaka träd och buskar.
- Gravfältet ska vara synliggjort i ett glest träd- och buskskikt. Gravarna ska vara fria från igenväxningsvegetation.
- Befintliga kulturspår som röjningsrösen ska bevaras och tydliggöras.

2.8.3 Skötselåtgärder

- Åkerholmarna ska årligen skötas genom antingen bete och/eller röjning. Röjningsavfallet ska tas bort från åkerholmarna.
- Gravarna ska röjas från igenväxningsvegetation.

2.9 Damm/våtmark

2.9.1 Beskrivning

Två stycken dammar gjordes i ordning i reservatet år 2008. Damarna är omgivna av äldre åkermark som dels ligger i träda och dels hävdats av får. I den före detta åkermarken som inte brukats under en längre tid växer det björkar och andra lövträd intill dammen.

2.9.2 Bevarandemål

- 2 anlagda dammar/våtmarker med vattenspegel ska finnas i naturreservatet för att bidra till att bevara och utveckla biologisk mångfald knuten till vattenmiljöer, främst fåglar, groddjur och vattensinsekter,. Vattenspeglarna ska även förstärka besökarnas upplevelse av området.

2.9.3 Skötselåtgärder

- Skötsel i form av slyröjning m.m. för att behålla dammarnas utbredning och funktion.

2.10 Bebyggelselämning

2.10.1 Beskrivning

Ett område som utgörs av tre husgrunder och en jordkällare, samt bland annat ek, apel, sälg, del av brukningsväg och en del brännässlor. Esta revs hösten 2006.

*Esta innan det
revs Bilden är
flygfotograferad
år 2006,
söderifrån.
©BLOM*

2.10.2 Bevarandemål

- Bebyggelselämningarna ska bevaras och vara väl synliga.

2.10.3 Skötselåtgärder

- Röjning av igenväxningsvegetation, i och kring bebyggelselämningarna, ska ske.
- Området ska årligen hävdas (betas) så att ingen ansamling av förna sker från år till år.

2.11 Övrig mark

2.11.1 Beskrivning

Inom begreppet övrig mark finns området vid Årbystugan med bland annat byggnader och rastplatser.

I naturreservatets nordöstra hörn finns en öppen mark där ett försök till att få till en skidbacke gjorts. Marken är ohävdad idag och en igenväxning sker med bland annat asp, gran och tall. Marken är lämplig att putsas eller slåträs.

I övrigt ingår även bollplan och små öppna ytor i begreppet "Övrig mark".

2.11.2 Bevarandemål (6,5 hektar)

- Den övriga marken ska skötas med mål att vara funktionella för det rörliga friluftslivet.
- Bollplanen ska vara väl underhållen.

- Årbystugan ska behålla sitt kulturmiljövärde och ska liksom övriga byggnader hållas i gott skick.
- Bebyggelsen ska nyttjas och bör i första hand vara öppen för allmänheten, i den utsträckning den inte behövs för förvaltningen av området.
- I reservatets norra del, på och kring den så kallade pulkabacken, ska träd- och buskskiktets krontäckning vara max 25 % av områdets totala yta (cirka 3,3 hektar).

2.11.3 Skötselåtgärder

- Gräsmarkerna ska hållas fria från igenväxningsvegetation och slås minst en gång per år.
- Bollplanens gräs ska klippas vid behov.
- Byggnader i naturreservatet ska underhållas och en särskild plan för nyttjandet och underhåll av byggnader bör tas fram.
- Kring den så kallade pulkabacken i norr ska den årliga vegetationen putsas eller slåträs. Ung asp kan tas bort och gran. Enstaka gran, så kallad kjolgran, ska lämnas kvar. Enar ska tydliggöras genom att de friställs

2.12 Friluftsliv

2.12.1 Beskrivning

Se under kapitel 1.5.4 Intressen för friluftslivet.

2.12.2 Bevarandemål

- Årby ska fortsätta vara och utvecklas till ett attraktivt friluftsområde och en resurs för kommunens folkhälsoarbete. Informationen i området ska förhöja upplevelsen av besöket, hjälpa besökarna att få sina förväntningar uppfyllda och bidra till att syftet med områdesskyddet uppnås.
- Gränsmarkeringen i området ska vara av gott skick.
- Informationstavlor ska finnas vid platser av särskilt intresse, exempelvis vid dammar/våtmarker och bebyggelse lämningar.
- Informationsmaterial ska finnas på olika invandrarspråk.
- Områdets friluftsanläggningar ska vara i gott skick. Ett väl utbyggt och tillgängligt system av motionsspår ska finnas.
- Personer med olika funktionsnedsättningar ska tryggt, säkert, självständigt och med bevarad integritet, inom ramen för områdets syften och mål, kunna nyttja områdets anordningar och ta del av de upplevelser området erbjuder.
- Förvaltaren ska minst vart 6:e år samla in statistik över antalet besökare i området. Förvaltaren ska minst vart 6:e år samla in statistik om besökarna i området. Besökarna ska vara belåtna med sina upplevelser av området.

2.12.3 Åtgärder

- Mätning av antalet besökare ska ske vid tillfällen under tiden 2011-2020.
- En intervjuundersökning ska göras.
- Uppmärkning av reservatets gränser (ska följa svensk standard, SIS 03 15 22), samt uppsättning och underhåll av informationstavlor.
- Framtagande av informationsmaterial på lämpliga invandrarspråk.
- Motionsspåren ska kontinuerligt underhållas och vara tydligt markerade.
- Intill motionsspår och större promenadstråk får vegetationen inte bli för tät, då det kan kännas obehagligt för besökaren. Utgångspunkten ska vara att på ett avstånd av cirka 5-10 meter på var sida om motionsspår och större promenadstråk ska det vara fri sikt.
- På områdets mindre stigar som slingrar sig genom skogsmark ska dock ingen generell röjning ske. Nedfallna träd som ligger direkt på stigen kan däremot flyttas åt sidan eller kapas.

3 Uppföljning

3.1 Uppföljning av bevarandemål

Ett tredje styrande dokument för naturreservatet Årby ska tas fram. Dokumentet är en uppföljningsplan där bevarandemålen konkretiseras i målindikatorer.

Eskilstuna kommun ansvarar för att uppföljning av mål genomförs varje år för friluftsanordningar.

3.2 Uppföljning av skötselåtgärder

I samband med att skötselåtgärder utförs ska utgångsläget innan åtgärden, tidpunkt för åtgärd, åtgärdens omfattning och utförande samt uppnått resultat dokumenteras för att möjliggöra en långsiktig uppföljning. Kostnaderna för åtgärderna ska också noteras.

4 Sammanfattning och prioritering av skötselåtgärder

I bilaga 2.3, skötselmetod, anges en sammanfattning var olika åtgärder ska ske. Där anges även en prioriteringsordning, från 1 till 3, 1 är de områden som ska prioriteras i första hand.

4.1 Friluftsliv

Naturreseptatet Årby avsattes år 1974 för att *bevara och vårda ett område av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv*. Insatser för friluftsliv och rekreation har därför hög prioritet. För friluftslivet ska följande prioriteras:

- att det finns tydliga entréer in i reservatet,
- att naturreseptatets gränser är tydligt markerade,
- att motionsspår är väl underhållna och tydligt markerade, samt
- att kontinuerliga rökningar görs på vardera sida av motionsspår och gång- och cykelvägar. Många människor känner sig otrygga när de går längs motionsspår och gång- och cykelvägar varför fri sikt är av vikt.

5 Källhänvisning

Artportalen. www.artportalen.se

Eskilstuna kommun. 2005. *Översiktsplan 2005*. Antagen av fullmäktige 2005-05-26. ÖP 5024. Eskilstuna.

Eskilstuna kommun. 2005. *Fördjupad översiktsplan för Stadsbygden 2005*. Antagen av kommunfullmäktige 2005-05-26. FÖP 5048. Eskilstuna.

Helmfrid, S (tema red). 1994. *Kulturlandskapet och bebyggelsen*. Sveriges Nationalatlas. Stockholm.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. 1991. *Sörmlands natur*. Naturvårdsprogram. Nyköping.

Naturvårdsverket. 2003. *Bildande och förvaltning av naturreservat*. Handbok 2003:3. Stockholm.

Sporrong, U (temared). 2008. *Stockholm – Mälmarregionen*. Sveriges Nationalatlas. Stockholm.

5.1 Kartmaterial

Lantmäteriet. *Geometrisk avmätning 1646 över Esta nr 1*, Kloster socken. Lantmätare Johan Larsson Grot. Akt nr C41-10:C1:78-9.

Lantmäteriet. *Geometrisk avmätning 1646 över Gårskäl nr 1-2*, Kloster socken. Lantmätare Johan Larsson Grot. Akt nr C41-16:C1:97 103.

Lantmäteriet. *Geometrisk avmätning 1646 över Måsta nr 1-2*, Kloster socken. Lantmätare Johan Larsson Grot. Akt nr C41-28:C1:77.

Lantmäteriet. *Geometrisk avmätning 1646 över Årby nr 1*, Kloster socken. Lantmätare Johan Larsson Grot. Akt nr C41-47:C1:73.

Lantmäteriet. *Geometrisk avmätning 1720 över Esta nr 1*, Kloster socken. Lantmätare Daniel Milander. Akt nr C41-10:1.

Lantmäteriet. *Geometrisk avmätning 1722 över Måsta nr 1-2*, Kloster socken. Lantmätare Daniel Milander. Akt nr C41-28:1.

Lantmäteriet. *Geometrisk avmätning 1723 över Gårskäl nr 1-2*, Kloster socken. Lantmätare Daniel Milander. Akt nr C41-16:1.

Lantmäteriet. *Geometrisk avmätning 1726 över Årby nr 1*, Kloster socken. Lantmätare Daniel Milander. Akt nr C41-47:1.

Lantmäteriet. *Storskifte över Måsta nr 1-2*, Kloster socken. Lantmätare Aron Molin. Akt nr C41-28:2.

Lantmäteriet. *Laga skifte över Måsta nr 1-2*, Kloster socken. Lantmätare Anders Niklas Jansson. Akt nr C41-28:3.

Lantmäteriet. 1901. Häradsekonomska kartan/konceptkartan. Kartlagd 1897. Digital version. RAK ID J112-74-12. Eskilstuna.

Lantmäteriet. 1956. *Ekonomiska kartan*. Flygfotograferad 1954. Kartblad 10G7i. Skala 1:10 000. Rikets allmänna kartverk.

6 Kartbilagor

6.1 Bilaga 2.1 Skötselplanekarta – Skötselområde

6.2 Bilaga 2.2 Skötselplanekarta – Friluftsliv

6.3 Bilaga 2.3 Skötselplanekarta – Skötselmetod